УДК: 811.111'42

Сборик С. П.,
НДУ імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

МЕТОНІМІЯ: МОВНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ КОГНІТИВНОГО СТИЛЮ АВТОРА

Стаття розглядає метонімію як особливу стратегію мислення, характеристику когнітивного стилю автора. Метонімічні моделі АВТОР ® ТВІР, МАТЕРІАЛ ® ПРЕДМЕТ, ЧАСТИНА ТІЛА ® ЛЮДИНА, ПОДІЯ ® ЧАС, МІСЦЕ ® ПРОДУКТ подаються у якості прикладів метонімічних перенесень, отриманих з романів М. Дреббл.

Ключові слова: *метонімія, метонімічний зсув значення, метонімічна модель, когнітивний стиль, образ-схема.*

Статья рассматривает метонимию в качестве стратегии мышления, характеристики когнитивного стиля автора. Метонимические модели АВТОР ® ПРОИЗВЕДЕНИЕ, МАТЕРИАЛ ® ПРЕДМЕТ, ЧАСТЬ ТЕЛА ® ЧЕЛОВЕК, СОБЫТИЕ ® ВРЕМЯ, МЕСТО ® ПРОДУКТ – примеры метонимических переносов, выбраных из романов М. Дрэббл.

Ключевые слова: *метонимия, метонимический сдвиг значения, метонимическая модель, когнитивный стиль, образ-схема*

The article deals with metonymy as a mental strategy, a characteristic feature of the author's cognitive style. The metonymic models AUTHOR ® WORK, MATERIAL ® OBJECT, PART OF BODY ® PERSON, EVENT ® TIME, LOCATION ® PRODUCT are given as the examples of metonymic shifts of meaning from M. Drabble's novels.

Key words: *metonymy, metonymic shift of meaning, metonymic model, cognitive style, image-schema*

Сучасний підхід тлумачення мовних явищ у когнітивній лінгвістиці спирається на принцип когніції та досвіду. Як зауважують лінгвісти, мовні знаки набувають значення тому, що в них відбивається досвід людини, котрий є підґрунтям пізнання світу [3, с. 154; 10, с. 16-20].

Мовна особистість автора виступає носієм певної когніції, оскільки вона пізнає, відображає і оцінює довкілля [2, с. 39]. Саме у термінах когнітивного стилю особистості досліджується індивідуальна специфіка процесів отримання, обробки і представлення інформації, спосіб організації знань про світ [5, с. 26-27; 4, с. 295].

Вивчення когнітивного стилю автора художнього тексту може ґрунтуватися на метонімії, тому що у сучасній лінгвістиці вона розглядається як мовне так і концептуальне явище.

Традиційно метонімію визначають у термінах фігури мовлення, котра позначає один предмет іменем іншого, що з ним асоціюється [1, с.1096]. Ця асоціація базується на суміжності, тобто появі одних й тих самих референтів лексичних одиниць у просторі або часі, завдяки причинно-наслідковим чи частина-ціле зв'язкам [7, с. 9].

Зв'язки по близькості також використовуються у когнітивній лінгвістиці, де метонімію пояснюють за допомогою ідеалізованих когнітивних моделей (*idealized cognitive models*) [9], концептуального мапування (*conceptual mappings*) [13], феноменів референційного відліку (*reference point (activation*) *phenomena*) [11], комбінації мапування й висвітлення (*mapping and highlighting combinations*) [14], висвітлення домену (*domain highlighting*) [6], теорії прототипів (*the prototype related approach*) [8].

У когнітивній семантиці метонімія розглядається в якості концептуального механізму, що діє в межах концептуальних структур (домени, скрипти, схеми, тощо). Метонімія є когнітивний процес у якому одна концептуальна сутність, джерело, забезпечує ментальний доступ до іншої концептуальної сутності, цілі, в межах однієї ідеалізованої когнітивної моделі. Метонімічний зсув між доменами однієї моделі співвідноситься зі зміщенням фокусу уваги, який метонімічно зв'язує концептуалізації однієї ситуації [12, с. 100].

В основі метонімічного проектування лежить образ-схема (модель) ЧАСТИНА-ЦІЛЕ, на основі якої ґрунтується когнітивна типологія метонімічних моделей. Переважний напрям вектора метонімічного проектування з ЧАСТИНИ на ЦІЛЕ свідчить про сутність метонімії як мовного результату когнітивної здібності людини представляти більш складні концепти, ціле, через субконцепти, частину, й в такий спосіб полегшувати процес сприйняття.

Метонімія, в основі якої лежать логічні зв'язки суміжності, є фундаментальним способом пізнання. Вона слугує важливим засобом категоризації й концептуалізації дійсності, стратегією мислення, мовним відображенням когнітивного стилю автора.

Запропонована розвідка має на *меті* розглянути особливості метонімічного способу концептуалізації довкілля М. Дреббл, спираючись на метонімічні моделі: АВТОР ® ТВІР, МАТЕРІАЛ ® ПРЕДМЕТ, ЧАСТИНА ТІЛА ® ЛЮДИНА, ПОДІЯ ® ЧАС, МІСЦЕ ® ПРОДУКТ.

Реалізація цієї мети потребує вирішення таких *завдань:*

визначити специфічні метонімії, які співвідносяться з конкретними ситуаціями, з огляду на їхні структурно-семантичні властивості; виокремити метонімічні моделі з огляду на зв'язки між базовими концептами; встановити базові образ-схеми (ЧАСТИНА ® ЦІЛЕ; ЦІЛЕ ® ЧАСТИНА) на основі яких формуються метонімічні моделі у мовленні авторки.

Для розв'язання поставлених завдань залучаються методи контекстуального, семантичного й інтерпретаційного аналізу.

На основі зв'язків між концептами ми виокремлюємо такі метонімічні моделі, як: АВТОР ® ТВІР, МАТЕРІАЛ ® ПРЕДМЕТ, ЧАСТИНА ТІЛА ® ЛЮДИНА, ПОДІЯ ® ЧАС, МІСЦЕ ® ПРОДУКТ. Розглянемо кожну з них.

© Сборик С. П., 2013

АВТОР ® ТВІР

Напр., ‘*He’s not into Modernism. He likes Swinburne.’ Reading Swinburne, alone, in his lonely flat* (NC, 8).

Зазначений приклад вказує на те, що прізвище поета Свінбурна є показником його авторства творів, поезії, тому специфічну метонімію визначаємо, як *Swinburne ® Poetry* (Свінбурн ® Поезія).

МАТЕРІАЛ ® ПРЕДМЕТ

Напр., *London was stony, but in the snow its ugliness was concealed* (W, 17).

У цьому прикладі каміння означає будівлі Лондона, тому метонімію окреслюємо як *Stone ® Building* (Камінь ® Будівля).

ЧАСТИНА ТІЛА ® ЛЮДИНА

Напр., *She seems the most normal person in the world. But who knows, thinks Shirly, who knows what oddities, what longings, what past crimes, this large mobile acrylic-cardiganed bosom may conceal? The bosom heaves with laughter at its own joke* (NC, 118).

У поданому вище прикладі часина тіла людини, груди, вказує на жінку. Метонімія *Bosom ® Woman* (Груди ® Жінка).

ПОДІЯ ® ЧАС

Напр., *These were the years of a small war in Falklands (rather a lot of people dead)* (RW, 228).

Цей приклад показує, що війна на Фолклендських островах фіксує час, XX століття, а саме 1982 рік коли точилася боротьба між Великобританією й Аргентиною. Конкретна метонімія – *War in Falklands® Year 1982* (Війна на Фолклендах ® Рік 1982).

МІСЦЕ ® ПРОДУКТ

Напр., *Would you like another sherry, darling?’ he inquired* (NC, 16).

У наведеному вище прикладі *Шеррі*, в іспанській мові *Херес*, є міцне вино з білих сортів винограду, які вирощують неподалік міста Херес (Херес де ла Фронтера), Іспанія. Географічна назва території Херес, дала найменування вину, шеррі. Зображуємо конкретну модель в такий спосіб: Херес ® Шері (Херес ® Вино).

Виокремивши метонімічні моделі на основі зв’язків між концептами, визначаємо базові моделі, ЧАСТИНА ® ЦІЛЕ, ЦІЛЕ ® ЧАСТИНА, на яких ґрунтується метонімія у мовленні авторки.

АВТОР ® ТВІР, МАТЕРІАЛ ® ПРЕДМЕТ й МІСЦЕ ® ПРОДУКТ окреслюються в термінах базової моделі – ЦІЛЕ ® ЧАСТИНА. Метонімічна модель ЧАСТИНА ТІЛА ® ЛЮДИНА, ПОДІЯ ® ЧАС структурується схемою ЧАСТИНА ® ЦІЛЕ.

Отже, когнітивна лінгвістика інтерпретує метонімію як фундаментальний процес пізнання й характеристику когнітивного стилю особистості. Метафоричні моделі з корпусу текстів М. Дреббл, АВТОР ® ТВІР, МАТЕРІАЛ ® ПРЕДМЕТ й МІСЦЕ ® ПРОДУКТ окреслюються в термінах базової образ-схеми – ЦІЛЕ ® ЧАСТИНА, а ЧАСТИНА ТІЛА ® ЛЮДИНА, ПОДІЯ ® ЧАС структуруються схемою ЧАСТИНА ® ЦІЛЕ. У подальшій роботі планується виокремити всі метонімічні моделі з романів

М. Дреббл задля повного аналізу метонімічної стратегії мислення авторки.

Література:

1. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории / Аристотель. – Минск : Литература, 1998. – 1392 с.

2. Бєлєхова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: Дис.... д-ра філол. Наук: 10.02.04 / Бєлєхова Лариса Іванівна. – Київ, 2002. – 476 с.

3. Гетьман З. О., Архипович Т. Г. Текст як інформаційна мовленнєва одиниця / З.О. Гетьман, Т.Г. Архипович // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. ст. – К. : Київ. держ. лінгв. ун-т. – 1999. – №2. – С. 38-41.

4. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван. Дейк; пер. з англ. В.В. Петрова.– М. : Прогресс, 1989. – 312 с.

5. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретативного подхода / В. З. Демьянков // Вопросы языкознания. – 1994. – №4. – С. 17-33.

6. Croft W. The Role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies / W. Croft, R. Dirven, R. Porings // Metaphor and Metonymy in comparison and Contrast. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2002. – P. 161-205.

7. Cymbalista P. Metonomy and semantic modification: the phenomenon of names of professions and occupations / P. Cymbalista, B. Kopecka, M. Pikor-Niedzialek, A. Uberman // Galicia Studies in Language. Historical Semantics Brought to the Fore. – Chelm : Wydawnictwo TAWA, 2012. – P. 9-25.

8. Dirven R. Metonymy and metaphor: Different mental strategies of conceptualisation / R.Dirven, R. Porings // Metaphor and Metonymy in comparison and Contrast. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2002. – P. 75-111.

9. Lakoff G. Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind. / G. Lakoff. – Chicago : Chicago University Press, 1987. – XVII, 614 p.

10. Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the flesh: The embodied mind and its challenge to western thought / G. Lakoff, M. Johnson. – N.Y. : Basic Books, 1999. – 624 p.

11. Langacker R.W. Grammar and Conceptualisation / R.W. Langacker. – Berlin : Mouton de Gruyter, 1999. – 427p.

12. Pikor-Niedzialek M. A cognitive semantics interpretation of metaphorics of National Geographic headlines 1888-2008: one hundred years of the evolving style / M. Pikor-Niedzialek M., B. Kopecka, M. Pikor-Niedzialek, A. Uberman // Galicia Studies in Language. Historical Semantics Brought to the Fore. – Chelm : Wydawnictwo TAWA, 2012. – P. 99-117.

13. Radden G., Kovecses Z. Towards a theory of metonymy / G. Radden, Z. Kovecses, K.U. Panther, G.Radden // Metonymy in Language and Thought. – Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1999. – P. 17-59.

14. Ruiz de Mendoza Ibañez F.J. The role of mappings and domains in understanding metonymy/ F.J. Ruiz de Mendoza, A. Barcelona // Metaphor and Metonymy at the crossroads. A Cognitive Perspective. – New York: Mouton de Gruyter, 2000. – P. 109-132.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

15. NC: Drabble M. A Natural Curiosity. – New York: Penguin Books, 1990. – 309 p.
16. RW: Drabble M. The Radiant Way. – L.: Weidenfeld and Nicolson, 1987. – 396 p.
17. W: Drabble M. The Waterfall. – Harmondsworth: Penguin Books, 1977. – 239 p.